

Het licht van de diepzee



Het licht van de diepzee

Over de laatste ontdekkingsreis in een tijdperk van grote veranderingen.

Brad Fox. Vertaling Nico Groen.

Uitgeverij: Thomas Rap.

Prijs: € 34,99

In de zomer van 1930 begonnen twee Amerikanen aan een waanzinnig avontuur. De vermaarde bioloog William Beebe en de bemiddelde ingenieur Otis Barton kropen in een anderhalve meter brede stalen bol aan een lier met stalen kabel en daalden rond de Bermuda-eilanden zo diep mogelijk af naar de zeebodem. Eerst bereikte die zogeheten bathysfeer zo'n tweehonderd meter diepte. Later, in een van de laatste duiken, zonk de bathysfeer af tot 921 meter onder het wateroppervlak. Wat Beebe en Barton zagen vanachter de ronde kwartsglazen raampjes was nog nooit eerder waargenomen. Doorschijnen de vissen, staatkwallen van twintig meter lang, vissen met honderden citroengele lichtjes, garnalen die lichtgevend vloeistoffen spotten, vissen met telescoopogen of een bek vol lange, scherpe tanden. Schrijver Brad Fox doet er uitgebreid verslag van in het boek *'Het licht van de diepzee'*. Het is geen gewoon boek over een wetenschappelijke ontdekkingsreis naar de diepzee. Hier wordt ook de poëzie ervan beschreven, het avontuur, de overrompelende ervaring, de subjectieve waarneming, de verbazing over natuurkrachten, het plezier en alles eromheen: geheime liefde, afgunst, de wereldpolitiek en de tijdsgeest. Zo kreeg bioloog Gloria Hollister slechts een tweederangs rol, ook al had ze bewezen eersterangs kwaliteiten te hebben. Aan haar de 'schone' taak op het dek alle waarnemingen vanuit de bathysfeer – die voorzien was van een telefoonkabel – in een logboek te noteren. Ortis die de bathysfeer had ontworpen en gefinancierd, stond er namelijk op alle belangrijke afdalingen mee te gaan en keek neer op 'wetenschapsmeisjes'.

Zoals bijna alle wetenschappers in die tijd behoorde Beebe tot de Amerikaanse elite. Hij was bevriend met Theodoor Roosevelt. Een paar dagen voordat de Amerikaanse president (1901-1909) stierf, sprak hij gedenk-

waardige woorden over Beebe's studie naar fazanten, waarin de bioloog toen gespecialiseerd was. "Ik wil dat je dit nooit meer doet. Nooit meer een boek over één onderwerp. Ik wil dat je in algemeenheden begint te denken en te werken, op een groot terrein als de ecologie. Daar ligt je toekomst."

Dit alles wordt beschreven in korte hoofdstukjes, soms een pagina met daarop slechts één alinea met een waarneming of een gedicht, en met prachtige illustraties van de meest vreemde creaturen die zij tegenkwamen in de diepzee, vaak getekend door Else Bostelmann, die Beebe speciaal hiervoor had gevraagd. Het boek is daardoor allerm minst zware kost, maar meer een freejazz verslag van hoe avontuurlijk en opzienbarend wetenschap kan zijn en hoe ontdekkingen het wezen van de wetenschapper ten diepste kan veranderen. "Het geel van de zon kan hierna nooit meer zo schitterend zijn als het blauw", schreef Beebe na een van zijn eerste afdalingen.

Soms is Fox te kort van stof, té freejazz, en moet je gissen naar het dier dat wordt beschreven of naar de ontdekking. Maar misschien is dit een bewuste keuze om het mysterieuze van de diepzee mysterieus te houden en even net zo onwetend te zijn als zij toen waren. Beebe: 'Ik beschik over honderdvierenvijftig losse afzonderlijke aantekeningen over onbekende vissen en tweehondenvijfendertig aantekeningen over onbekende dieren. Die catalogiseren zou volmaakt mijn afgrondelijke gebrek aan kennis onthullen over het merendeel van de vonken, lichtjes, vage omtrekken en glimpen van koppen, staarten en ogen.'

Astrid Smit

Uitgestorven

In navolging van Carlos Magdalena, de plantenzoeker en -redder van Kew Gardens, schrijven meer botanici een boek over hun plantaardige speurtochten. Rafaël Govaerts, eveneens van Kew, en Maarten Christenhusz, ontdekker van 37 nieuwe plantsoorten, reisden de wereld rond, speurend naar plantsoorten die als uitgestorven beschouwd werden. Het leverde een fraai, lijvig boek op, waarin honderden soorten beschreven en vaak ook afgebeeld staan.

Of een plant uitgestorven is, is nooit helemaal zeker. Er zijn diverse voorbeelden van uitgestorven gewaande planten waarvan in een afgelegen regenwoud toch nog een restpopulatie ontdekt wordt. Of planten waarvan zaadjes in de grond bewaard zijn, die na veranderde omstandigheden opbloeien. Dat laatste is zeldzaam, want meestal verdwijnen planten, omdat hun leefgebied opgedoekt is. Verstedelijking, ontbossing, veeteelt en akkerbouw zijn de massavernietigingswapens waarmee de mens die leefgebieden bestrijdt.

Soms blijken er in botanische tuinen nog exemplaren van planten te leven, die in het wild al jaren uitgestorven zijn. Soms zijn er levensvatbare zaden in zadenbanken of herbaria. Vanuit restpopulaties en tuinen zouden de bijna uitgestorven soorten zich weer kunnen uitbreiden, maar dan moet hun leefgebied weer in oude luister hersteld zijn. En dat vereist herstel van een ecologische netwerk met tientallen plant- en diersoorten. In Nederland en Vlaanderen is van de ruim vijftienhonderd soorten wilde planten sinds 1950 een derde sterk achteruitgegaan en zijn een stuk of vijftig helemaal verdwenen. In Vlaanderen zijn vooral kustplanten de sjaak, in Nederland planten van het agrarisch gebied.

Wellicht om de somberheid over de teloorgang van onze medeschepselen te bezweren, gaan er de laatste tijd

vaak stemmen op die beweren dat uitsterven van alle tijden is en dus niet erg. Christenhusz en Govaerts vinden dat wel erg. "Achtduizend soorten zijn alleen al in de laatste tien jaar uitgestorven", schrijven zij. "Elk had een unieke evolutie. Elke soort is onvervangbaar en van onschatbare waarde." Toch besteden we meer geld aan onderzoek naar dode natuur in de ruimte dan naar levende natuur op aarde. Terwijl: "Wij zijn afhankelijk van de natuurlijke wereld en niet omgekeerd."

Koos Dijksterhuis



Uitgestorven

Op plantenjacht rond de wereld.
Maarten Christenhusz & Rafaël Govaerts
Uitgeverij Sterck & De Vreese.
Prijs: € 59,90.



De wereld in het klein

Tijdens corona-lock-ups trok Caroline Waltman zich met haar gezin terug in een buitenhuis in de Krimpenerwaard. Samen met haar twaalfjarige dochter Gloria Waltman Flore maakte ze er een boek over. Het is een dik boek met verhaaltjes, foto's, tekeningen en recepten. Het landschap, de natuur, de ambachten en bezigheden van en op het waterrijke veenweidelandschap passeren allemaal de revue. Moeder en dochter laten de rietgors zien, roken een lisdodde, praten met de molenaar, de klompenmaker en de jager.

De wereld in het klein is geen boek om in een keer uit te lezen; het leent zich meer voor grasduinen en bladeren: zeg maar een salontafelboek. Maar dan wel een mooier salontafelboek dan vele andere, en dat komt niet door de topplaten en gladde vormgeving, integendeel. Er staan ook rommelige schetsen en onscherpe foto's in, maar die passen er goed bij. Je ziet soms als het ware dochter en moeder aan de eettafel zitten tekenen en prutsen. Enkele fraaie foto's die een dubbele bladzij krijgen, vallen soms wat weg in de spleet in het midden. Nee, de schoonheid zit hem vooral in de liefde voor de omgeving die van het boek afstraalt. Daarbij: samen met je dochter (of zoon) een boek maken, welke ouder zou dat niet willen?

Koos Dijksterhuis

De wereld in het klein, de verrassende ontdekking van een oer-Hollands landschap

Caroline Waltman, Gloria Waltman Flore
Uitgeverij Noordboek.
Prijs: € 49,90